

Opis źródła:

Fragment pamiętników Rocha Sikorskiego, zubożałego szlachcica i mieszczanina z Bielska Podlaskiego, zawierający wspomnienia z okresu panowania pruskiego w Bielsku Podlaskim. Podlasie po III rozbiorze Rzeczypospolitej znalazło się przez okres 12 lat (1795-1807) pod władzą Prus jako część utworzonych Prus Nowowschodnich.

Miejsce wydania:

R. Sikorski, *Łyki i kołtuny. Pamiętnik mieszczanina podlaskiego (1790-1816)*, wyd. K. Bartoszewicz, Kraków bez daty [ok. 1918], s. 38-40.

Tekst źródła:

Miasta nasze dawniej ani czystością, ani dobrym bytem nie zalecały się¹, gdyż rządzone przez starostów i ich zastępców, nie miały nad sobą opieki, a policja w ogólności nie była sprężystą² w ostatniej epoce. Pomimo to miłość do kraju, szczególnie od czasu sejmu czteroletniego, wzmogła się nadzwyczajnie między ich mieszkańcami.

Po objęciu przeto rządów przez Prusaków, z wielką odrazą ich przyjęto, a szczególnie rozmaitemi śpiewkami i ucinkami wszyscy ich ścigali. Oddać jednak trzeba tę sprawiedliwość, że Niemcy tolerowali wszystkie wybryki, zaprowadzali porządek, handel się obudził. Szczególniej w owych czasach wojen z Francją silnie podskoczyły ceny, a wielka ilość handlujących z bogaciła się. Włościanie sprzedając dobrze swe produkta, cieszyli się zyskiem, dlatego kiedy następnie ten powiat³ dostał się pod panowanie rosyjskie, wogóle mile wspomniano pruskie czasy. Bielsk nawet za rządów pruskich upiększony został przez kilka kamienic, a Białystok im winien prawie całe swoje urządzenie i wykształcenie na wcale porządne miasto.

Najboleśniejszą dla nas rzeczą było, że rząd pruski pozaprowadzał wszystkie jurysdykcyje⁴ niemieckie i że, jak już wspomniałem, akta w tym języku dla nas niezrozumiałym były pisane, a tłumacze nieraz do rozpaczy nas doprowadzali swoim językiem śląskim, którym nam objawiali to, co po niemiecku było pisane. Wraz z Niemcami zaraz posprowadzali się kupcy niemieccy, którzy palili tytoń w fajkach porcelanowych, ciągnęli piwo kufłami, a czasami poncz, o którym pierwszy raz posłyszeliśmy. Wogóle nie mieliśmy szacunku dla

---

¹ Tu w znaczeniu: pokazywać się.

² Sprawną.

³ Chodzi o powiat bielski (Bielsk Podlaski).

⁴ Prawodawstwo.

urzędników pruskich; w dawnej bowiem Rzeczypospolitej urzędnik był to szlachcic okoliczny z rodu znanego. Gościnność naszych urzędników była staropolska i pomimo urzędu był każdy każdemu bratem. Nawet miejskie urzędy ze szlachty, po większej części ogołoconej, składały się. Stąd też kiedy urzędnik pruski opowiadał o swoim ojcu garbarzu, albo kuśnierzu, gdzieś tam żyjącym w Pomeranii, nie mógł wywierać wpływu i doznawać szacunku dawnym urzędnikom okazywanego. Ich obca narodowość i oddzielanie się, boć do nas pasować nigdy nie mogli, ich oszczędność, wyśmiewana przez nas, a najwięcej to, że jak w ogólności wszyscy mieli pretensję do większej cywilizacji i gardzili wszystkim co nasze; a co najbardziej wprowadzone przez nich podatki, opłaty różnego rodzaju i kary wszystko to oburzało na nich bez względu na to, iż dochody nasze były daleko lepsze. Każdy też powtarzał znaną piosnkę:

O biedaź nam Mazury,
Jakiej nigdy nie było,
Niemcy drą nas ze skóry,
O czym nam się nie śniło.

Język niemiecki przez nas niepojmowany, na częste narażał ich żarty. I tak opowiadano, że kiedy spisując Niemiec ludność zapytał szlachcica: a gdzie twoja Marysia? za męża i usłyszał odpowiedź, że poszła kazał napisać: „ausgewandert nach Zamość”. Raz śmiałem się do rozpuku. Jeden z urzędników stojąc w gronie kolegów na rynku, dowcipkował z biednego szlachcica, który zamiast siodła, miał worek z obrokiem, a zamiast strzemion powróż, który mu je zastępował. Zaczawszy śmieszki robić z naszej drobnej szlachty, dostrzegł ów Niemiec, że koń owego szlachcica był pstrokaty, a ponieważ wówczas noszono cyce, czyli perkaliki pstrokate, przeto zawołał: „Ej Herr szlachcic, po czemu łokieć cycu?” Szlachcic nie zmiészany, obrócił się, podniósł ogon kobyle i zawołał: „Proszę do sklepu, a stargujemy się”.

Polacy gniewali się, szydzili, afronta władzy wyrządzali i śpiewali; Niemcy kazali płacić, nie gniewali się i tak dalej szły rzeczy aż do roku 1807.

Słowniczek pojęć:

szlachta ogołocona – szlachta uboga, gołota.

Pomerania – Pomorze

ausgewandert nach Zamość – z niem. wyemigrował do Zamościa

obrok – pasza dla konia

łokieć – staropolska miara długości

afront – okazanie jakiejś osobie lekceważenia, próba jej obrażenia

Pytania do źródła

Pytania dla uczniów szkoły podstawowej i uczniów szkoły średniej (poziom podstawowy):

1. Czego dotyczy prezentowane źródło?
2. Jak autor źródła ocenia sytuację gospodarczą pod panowaniem Prus?
3. Co Sikorski wspomina o dawnych urzędnikach? Dlaczego urzędnicy pruscy nie mieli poważania?

Pytania dla uczniów szkoły średniej (poziom rozszerzony): pytania dla poziomu podstawowego, a ponadto:

1. Dlaczego Prusacy przejęli Podlasie?
2. Jak układały się relacje między przybyłymi Niemcami a miejscowymi mieszkańcami oraz odnieść się do sytuacji gospodarczej pod panowaniem pruskim. Wzmianka o korzystaniu z pomocy Ślązaków jest też okazją do przedstawienia uczniom rozwoju terytorialnego państwa pruskiego w XVIII w.
3. Dlaczego władze pruskie korzystały z pomocy Ślązaków?

Wskazówki:

Źródło jest okazją do przybliżenia przebiegu granicy zaborów po 1795 r. nie tylko na Podlasiu. Można zwrócić uwagę na wzajemne stosunki między przybyłymi Niemcami a miejscowymi mieszkańcami oraz odnieść się do sytuacji gospodarczej pod panowaniem pruskim. Wzmianka o korzystaniu z pomocy Ślązaków jest też okazją do przedstawienia uczniom rozwoju terytorialnego państwa pruskiego w XVIII w.

Literatura pomocnicza:

R. Sikorski, *Łyki i kołtuny. Pamiętnik mieszczanina podlaskiego (1790-1816)*, wyd. K. Bartoszewicz, Kraków bez daty [ok. 1918]. Dostęp on-line: <https://www.sbc.org.pl/dlibra/publication/10540/edition/10108>

A. Cz. Dobroński, *Rządy pruskie 1795-1807*, w: *Historia województwa podlaskiego*, red. A.Cz. Dobroński, Białystok 2010, s. 109-113.

J. Wąsicki, *Ziemie polskie pod zaborem pruskim. Prusy Nowowschodnie (Neuostpreussen) 1795-1806*, Poznań 1963.

Najważniejsze cezury:

1795 r. – III rozbiór Polski

1795-1807 r. – okres panowania pruskiego na Podlasiu

1807 r. – większość Podlasia przyłączona do Cesarstwa Rosyjskiego jako obwód białostocki

Imię i nazwisko osoby opracowującej rekord: Andrzej Buczyło